

galega” (p. 139). O autor destes versos, malia proclamarse “jallejo castizo” (v. 12), basea de maneira constante a súa xustificación da lingua empregada no seu suposto dominio imperfecto do castelán.

En definitiva, convén recoñecer o carácter modélico desta obra, tanto pola rigurosidade dos estudos e da edición, como pola metodoloxía interdisciplinar coa que se opera; un ensaio que ilustra magnificamente o continuo labor de exhumación, edición e estudo dos textos do galegos medio (sécs. XVI-XIX) nos últimos anos. Nos anexos I e II (pp. 165-167), así como na bibliografía, pódese comprobar o gran volume de textos estudados até o momento, en boa medida, traballados polos dous filólogos e lingüistas que hoxe presentan esta monografía, especialmente no caso de Ramón Mariño Paz. Precisamente, o pasado 15 de febreiro de 2012, o Centro de Estudos Galegos da UCM tivo a pracer de convidar a este autor á Complutense e coñecer, en primicia, cando aínda o volume estaba no prelo, os versos do romance da urca de Santo Antón.

Ricardo PICHEL GOTÉRREZ

NICOLÁS, Ramón (2012): *Onde o mundo se chama Celso Emilio Ferreiro*. Vigo: Xerais, 623 pp.

Ramón Nicolás xa comezou a súa andadura na investigación do escritor celanovés vinte anos atrás; de feito é patrono da Fundación Celso Emilio Ferreiro. En 1992 estudaría *O soño sulagado* e despois virían múltiples análises, edicións e traducións. Nicolás chegaría a publicar *Conversas con Celso Emilio Ferreiro* en 2009, aínda que nunca coincidiran en tempo ou espazo.

Ferreiro faleceu en 1979, e precisamente esta magnánima biografía conmemora o centenario do seu nacemento (1912) na vila ourensá que percorrería para un programa da televisión uns días antes de morrer, á vez que vería a luz o seu derradeiro poemario, cuxo título é o referente para esta bela homenaxe que fai o estudoso Ramón Nicolás: *Onde o mundo se chama Celanova*, a mesma terra fecunda de letras que vería nacer a Curros Enríquez. Cen anos do seu nacemento e cincuenta da publicación da súa máis que coñecida obra *Longa noite de pedra* (1962),

unha tríade numérica perfecta para enxalzar a figura deste escritor fundamental na historia da nosa literatura.

A obra monumental que temos nas nosas mans, que me atrevería a dicir que é a biografía definitiva sobre o autor celanovense, segundo as propias palabras de Ramón Nicolás, conta “coa vontade de sumar para que ese lume que alampea xamais o vexamos morto”, palabras que aparecen no epitafio do escritor Celso Emilio Ferreiro Míguez e que cerra de xeito poético o apéndice fotográfico e documental da biografía. Sen dúbida, trátase dun volume dunha profundidade investigadora máis que notable e o segundo traballo destas características, logo dunha biografía asinada por Xesús Alonso Montero nos anos 80 e que tomaría como referencia, así como unha lista bibliográfica que ocupa catorce páxinas do volume.

Onde o mundo se chama Celso Emilio Ferreiro comeza con oito citas, entre elas unha declaración de intencións do protagonista desta homenaxe de máis de seiscentas páxinas: “Unha biografía es siempre unha invención, un descubrimiento en el que, en cierta manera, el biógrafo crea su biografiado (1954)”. Despois da súa lectura, a selección desta cita é bastante reveladora, xa que Ramón Nicolás non se limita a relacionar as súas vivencias coa análise da súa obra, senón que vai máis alá e introduce pasaxes fabuladas da súa vida persoal, ademais de proporcionar un riquísimo arquivo de epístolas persoais, inéditas até o de agora. “O lector, a lectora, advertirá algún texto, polo medio e medio, que pouco ten que ver cunha biografía canónica” (p. 12), cualificando estas pasaxes como licenzas narrativas e que achegan a Celso Emilio ó lector, o derradeiro fillo duns pais agarrimosos, o pequeno trasno xogando no alpendre e cansando a súa xa maior nai. “Emiilio, lampantín! Que andarás a faguer? E inda vou ter que baixar?” (p. 39).

Os textos de Celso Emilio, xa sexa a súa obra, as cartas ou os escritos oficiais, emprazados no seu tempo e o seu contexto persoal e esa fabulación da realidade, ofrécennos un percorrido máxico. Unha invitación a coñecer o escritor e tamén o home: o fillo, o celanovense, o marido, o pai, o amigo, o exiliado, o galeguista incansable. Precisamente, iso é o que rubrica o título: “O mundo onde se chama Celso Emilio

Ferreiro”. Deste xeito o expresa Nicolás nas primeiras páxinas correspondentes ó prólogo, engadindo máis facetas dun mesmo home sinxelo e afable: “Home, o traballador, o político, o ensaísta, o narrador, o activista cultural, o conferenciante, o colaborador en prensa, o fundador ou cofundador de partidos políticos e de asociacións de carácter social e cultural...”, e engade: “e facelo con luces de situación” (p. 9).

Temos diante “un libro concibido *ad maiorem gloriam*” (p. 9), que non só pode ser útil para investigadores literarios, senón que da man do poeta de Celanova fai un repaso tamén á historia do século XX ata catro anos despois do inicio da democracia, cando faleceu Celso Emilio Ferreiro.

A organización da obra guíanos dunha cidade a outra, en bloques cronolóxicos, onde Ramón Nicolás vai máis alá e lévanos os lectores coa súa obra coma se fose unha máquina do tempo: a aqueles que queiran estudar a súa obra ou sinxelamente a aqueles que queiran coñecer a ese home extraordinario de Celanova. “Non quere ser unha biografía de carácter exclusivamente literario, porque son da idea de que cómpre un texto biográfico que explique a Celso Emilio á luz do tempo que lle tocou vivir” (p. 11), explícanos o autor.

A ampla relación de correspondencia recibida, como ben nos sinala Nicolás, “permite reconstruír, e neste caso reconstruír é a palabra exacta, o universo de afectos e desafectos, de actividades e traballos feitos ou frustrados, de desgustos ou ledicias na vida cotiá” (p. 12), sen esquecermos do valor engadido destas cartas cruzadas no Franquismo, encriptadas moitas delas debido ó control férreo na ditadura.

As conversas coa xente achegada a Ferreiro, proporcionoulle a Ramón Nicolás unha perspectiva máis extensa da figura literaria. Podía, deste xeito, confirmar o que xa sabía despois do dilatado estudo da súa obra durante máis de vinte anos. “Xa de mozo, confirmanos os amigos, vían nel algo especial: gustábanlle os versos!, e máis que lelos, que tamén, facelos” (p. 47). Unha vocación natural, así como as súas tendencias vindicativas políticas: “Esa práctica galeguista, esa ideoloxía que fora algo natural, no que non tivera que pensar moito e que lle veu co uso da razón, pois no seu fogar era o que se vivía ao

descubrir que o seu pai pertencía ás Irmandades da Fala” (p. 48). Velaquí temos o home e o galeguista, sen deixar a un lado o escritor. O autor realiza unha profunda análise da súa obra e realiza investigacións dende aqueles primeiros textos irrecuperables publicados na escola.

Estas tres facetas, como nos apunta o autor, reflicten “o decorrer de Celso Emilio Ferreiro nos planos vital, literario e político, os tres case sempre da man” (p. 12). No levantamento do dezaioito de xullo, recollido no capítulo titulado “Destrucción”, converxen os tres niveis. Vemos un Celso Emilio mozo que suspira polo seu primeiro amor. A dor por esa muller acentúase dramaticamente pola dor pola Patria. “O corazón parece querer saírlle do peito, o mesmo corazón que cicatriza tan amodo logo da ruptura con Isabel, pero isto élle outra cousa ben distinta” (p. 85). Vive agochado e escribe cartas reveladoras. Como unha que rubrica coas seguintes palabras, cheas de rancor: “Hoxe máis que nunca: morra Hespaña! Teu e de Galiza, Ferreiro” (p. 92). O Día de Galiza achegábase e Celso Emilio defendía, malia as circunstancias, a súa terra máis que nunca. Alí onde se despediría de todos nós, no seu fogar en Celanova, no ano 1979.

Vanesa RODRÍGUEZ TEMBRÁS

OGANDO GONZÁLEZ, Iolanda / Laura TATO FONTAÍÑA (eds.) (2012): *Textos recuperados. De Galo Salinas a Castelao*. Pontevedra: Biblioteca-Arquivo teatral “Francisco Pillado Mayor”, 219 pp.

O volume ante o que nos atopamos recolle un arduo traballo de investigación no que se recupera unha serie de textos, ben inéditos, ben publicados dende 1903 ata 1923 nalgunhas revistas científicas de difícil acceso, e que van ser moi útiles á hora de investigar a historia do Teatro Galego da época.

O libro ábrese cunha breve nota das autoras, na que sinalan a finalidade da recompilación e a súa utilidade. É seguida dun breve, pero intenso e preciso estudo introdutorio no que se nos ofrecen datos tanto dos textos recuperados como dos seus autores, sempre en relación coas obras presentadas a continuación. Tamén atopamos unha pequena bibliografía e uns coidadosos criterios de edición. É por todo iso polo que